

X

— — — — —
Jöjjetek el, emberek, majd ősszel hozzám:
megfejtem
az életetek titkát. Sírjatok akkor vagy
kacagjatok.
Háború után egy francia ágyúcsövekből akar
készíteni
csatornát, hogy levezesse a sok könnyet.
Az embereket leöntik mésszel, meszes lesz a
pofájuk.
Fehéren hajt ki az emberiség. A gyermekek
megöszülnek,
mint az erdők feje.
A fák hegyét megütötte a dér. Szebbek az
asszonyok,
kiknek férje a háborúban van.
Az utcán kikiabálják a rikkancsok, hogy az
Életnek
csapodár a szeretője.
Az Élettel konkurenciába lépett a Halál.
Kinek van kirakósabb boltja?
Magammal viszek három vasat, hogy Cháronnak
adjam borraivalóul, miért átszállít a vízen.
Aranyos kardbojtom rákötöm az evezőlapátra.
Meg kellene írnom a kérvényt Ábrahám
kebelébe
való kedvezményes bejutásért.
(Végigkószáltam)

Én is készen voltam magammal: Kolozsvárra megyek.

Kolozsvár régi munkahelyemet jelentette, ahol mindenki ismer, és én is ismerek mindenkit: orvost, ápoló apácákat, igazgatót, gondnokot. És ott van Rohny is, volt hivatali főnököm, atyai jó barátom. Jobb helyet a gyógyulásra nem is találhatnék.

Első pillanatban ugyan húzódoztam a gondolattól: ilyen halálos sárgán, betegen, összetörve visszamenni oda, ahonnan ezelőtt kilenc hónappal olyan büszke-fiatalon, annyi reménnyel és ifjúi lázzal telve indultam el – fájó és kiábrándító lesz a találkozás. No de mindegy! Én gyógyulni akarok, és ott meg lehet gyógyulni.

Kolozsvár felé este indult a vonat, nekem egy teljes nap állott a rendelkezésemre: mit csináljak addig, ha már

Kosztolányihoz nem megyek? Más ismerősöm nincs ebben a nagyvárosban. Nagyon fáradt, nagyon törődött voltam. A másfél napig tartó ide-oda utazgatás a kórházvonattal teljesen kimerített. A rám zúduló itthoni élmények felzaklatták idegeim. Türelmetlen nyugtalanság vett erőt rajtam.

Béerkocsiba ültem, és nekivágtam a városnak. Végighajtottam a Körúton, majd a Liget felé vettem utam, de sehol nem találtam helyem. Szóltam a kocsisnak, vigyen a Margitszigetre. De Arany János híres tölgyei alatt sem nyugodtam meg. Úzött valami. Vissza újból a városba, és tovább, tovább, a tömött házsorok közé, de a harctér puskaropogása és ágyúdörgése után nem bírtam elviselni a nagyváros sokféle zaját, a tumultust. A Nyugati pályaudvar közelében elengedtem a kocsist, és beültem a resz-tibe, vártam a vonatindulást.

Reggel hét órakor futott be a vonat a kolozsvári állomásra. Kocsiba ültem, és a belgyógyászati klinikára hajtottam. A szolgálatos nővér, látva gyengeségem és törődöttségem, a betegfelvételi formaságok mellőzésével egyenesen a fürdőbe, majd onnan a kórterembe vezetett. Valósággal beleestem a megvetett ágyba. Szét sem néztem, kik vannak a teremben, és már aludtam. Tíz órakor az orvosi vizit ébresztett fel. Az ismerős professzor alaposan megvizsgált, és kiadta a nővérnek az utasításokat. Nekem is tudomásomra hozta: legfőbb gyógyszer a szigorú diéta és az abszolút pihenés.

Kerek egy hónapot töltöttem a kolozsvári belgyógyászati klinikán. Azalatt annyira rendbe szedtek, hogy már mehettem más kórházba, ahol szabadabb volt a levegő, nem kellett egész nap feküdni, több volt a szórakozás. Erre a célra Brassót szemeltem ki, volt ezredem helyét, amely közel volt szülőfalumhoz, Apácához is. A kereskedelmi iskola épülete volt berendezve az üdülő tiszték és közkatonák részére. Ebben a kórházban is egy kellemes szép hónapot töltöttem. Extraruhát csináltattam, és délutánonként, az ebéd utáni nagy alvások után enyém volt a világ.

Meleg, szép június vége és július eleje volt. Dél felé a város felett nagy záporosók záporoztak végig, melyek jöttek a Schuller felől, és felfrissítették Brassónak amúgy is kellemes, erdőszagú levegőjét.

A sétatér, a Cenk alja, az „aranyos” Warte voltak boldog és önfeledt csavargásaimnak helyei. Könyvet alig vettem a kezembe. Újságokon kívül egyebet nem olvastam. Az írás?... Ó, a levelezéseken kívül csak pár soros naplójegyzetekre telt. A háború, a harctér, a halál árka, ahonnan jöttem – nem is akartam tudni róluk. S ha az újságok naponta mégis emlékezetembe hozták, igyekeztem elhessegetni a nyugtalanító gondolatokat. A fedezéki élet, a zubovici erdő, a május 8–9-i támadás a 771-es magaslat ellen már olyan messzinek és valószínűtlennek tetszett, mintha sohasem történt volna meg.

Néhány sor a naplóból:

A legnagyobb gondtalanságban töltöm napjaim, idegrendszerem pihentetem. Élek, örvendek, cselekszem, járok, kelek. És ez jó.

— — — — —

Milyen különösen jó félredobni az ítélőbírót, az emberi akarat hatalmát és átengedni magunkat az élet árjának, hogy pillanatnyi szeszélye szerint úsztasson nekiperült arccal a hűsen csobogó habokban és a bódító virágárban.

— — — — —

Kikönyökölok a kórház ablakán. Galambok szállnak az ablak párkányára, maradék zsemlémmel etetem őket. Mind többen és többen jönnek, számuk már eléri a tizennyolcat. Szelídek, jámborak, rászállnak a kezemre. Van közöttük egy hófehér is. Egy lány alakját öltöttem a galamb képébe, egy tündéri lányét, aki már két éve, hogy elrepült a csíki hegyek közé, és azóta hírt sem adott magáról. Most galamb képében mindennap megjelenik és megkocogtatja kórházam ablakát.

Brassóból az út újból Désre vezetett, a pótzászlóaljhoz. Menet egy napra megszakítottam utam Apácán. Ebédre apám egy liter bort hozatott a kocsmából, Sári pedig, apám harmadik felesége, egy tyúkot vágott le, és friss kenyeret sütött. Vidáman koccintgattunk, és próbáltunk nem beszélni arról, hogy életemben újból a harctér következik. Ki tudja, mi vár ott rám? Egyszer még megszabadultam, de addig jár a korszó a kútra... Apám szót-

lanul simogatta állát, és csak akkor szólalt meg, ha poharát nyújtotta felém koccintásra:

– Vegyed, no – mondotta –, adjon Isten erőt, egészséget, és segítjen haza épen, egészségesen minél hamarább.

Ilyenkor Sári is ajkához emelte poharát, bár gyomorsava miatt a bort nem szerette.

Désen próbáltam még nyerni pár hetet, míg a menet-századba újból beosztanak. A sors kegyelme velem volt. Augusztus elején tábornoki „repülőbizottság” járta végig az ezredeket, minden kórházban lévő vagy kórházból jött tisztet megvizsgált, és döntött további sorsa felett. Engem és egy másik társamat hat heti karlsbadi gyógykúrára javasolt, hogy a sárgaság után fennmaradt gyomor- és bélhurutom kikezeltessem. Karlsbad! – mikor ezt a szót hallottam, majdnem felkiáltottam örömben. Szinte szédelegve jöttem ki a boldogságtól az orvosi teremből. Első pillanatban fel sem tudtam mérni, mit jelentett nekem ez a világhírű szép fürdőhely. Nemcsak gyógyulást, hanem egy kicsit az „álmot”, ami a lelkemben élt. Jelentette az „Életet”, a különös szépségeket és a „nagyvilágot”, amit beleképzeltem ebbe a névbe.

A kis falusi gyermeknek, aki voltam, álmai beteljesülését és az útközbe eső „világnagy” városokat: Bécsét és a különös csengésű Prágát. A harctér mocska, a lövészárók mosdatlansága és tetvei után a kultúrát, a fényt és a távoli megsejtéseket jelentette.

Lázasan készültem erre az útra. Ebbe a hat hétbe be akartam gyömöszölni mindent, amit az ifjúság ígért és eddig megtagadott tőlem. Mint a vak, akinek megjött a szeme világa, és most egyszerre akar mindent látni, szemlélni, mindent behozni és pótolni, amit eddig elmulasztott.

Rendeztettem a ruhatáram. Sötétkék zubbonyt csináltattam és hozzá fehér porcelánnadrágot, amelyet béke idején viseltek a tiszték. A csukaszürke öltönyt, melyhez a harctér emlékei fűződtek, megutáltam. A tábori sapka helyett fekete békebeli tisztisapkát vettem.

Az előírt napon útnak indultam barátommal, aki zászlósi rangot viselt. Pesten nekem egy asszonnyal, G. festőművésznővel kellett volna megismerkednem-találkoznom.

Még a harctéren, egy szeretetsomag útján kerültem levelezésbe vele, és folyt, áradt ez a levelezés itthon, Brassóban, Désen. Az izzó, lángoló hangú levelek majdnem naponta felkerestek; hol ajánlva, hol expressz jöttek elegáns levélborítékban.

Mindketten remegve vártuk, hogy személyesen megismerkedhessünk. G. a pesti művészvilág ismert szép asszonya volt, a levélben tett vallomása szerint 30 éves, finom, karcsú jelenség. Valódi nevét azonban nem fedte fel, a levelezés egyik barátnője címén folyt. Nagyon vigyázott, hogy erről a „kalandjáról” senki tudomást ne szerezzen. Most annál izgalmasabb lett volna a találkozás, amely alaposan elő volt készítve és minden részletében kidolgozva a vonatérkezéstől kezdve végig.

G. egy önarcképét, szénrajzát küldte el nekem, amelyről réáismerhetek majd az állomáson. Én pedig egy fényképem juttattam el hozzá.

Én azonban valami „gátlás” folytán, mely az utolsó pillanatban lépett, fel, valamilyen ürüggyel lemondtam a találkozást. „Majd ha visszafelé jövök, mikor több időnk lesz” – írtam G.-nek.

Így a Pestre szánt napokat Bécsben és Prágában töltöttem el. Bécsben két napot, Prágában egyet.

Mint mikor két egyszerű, falusi fiú bepottyan a „világ közepébe” – úgy éreztük magunkat Bécs forгатagában. Mert társam is falusi származású volt. Egy kis szilágysági faluban született, ott nőtt fel, és iskolái végeztével is falun maradt: falusi tanító volt. Tehén, istálló, föld, sár, kasza, kapa, latyakos kis utcák, sötét zugok és petróleumlámpa töltötték ki életét a falusi szegényes iskola mellett.

Most mindketten ott sétáltunk a meleg, dús őszi pompában ragyogó bécsi utcákon, a csodálatos Ringeken, a finom és halk Kärtnerstrassén. Jártuk a múzeumokat és Képtárakat, néztük a híres templomokat, a Stefanskirchét. A Práterben felültünk a Riesenradra, mint két rakoncátlan gyermek. Kirándultunk Schönbrunnba.

Prágában megcsodáltuk a Hradzsint. A Vencel téren egy vendéglőben Rebhuhnt ebédeltünk, amihez bizalmatlanul fogtunk neki, mert azt hittük, hogy varjú. Kis szótár volt a kezünkben, fogyatékos német tudásunkat av-

val pótoltuk. Keveset tudtam németül, társam még annyit sem.

Karlsbadnak előkelő fényén és pompáján akkor még nem ismerszett a háború. Legfeljebb annyiban, hogy a külföldi gazdag vendégek helyét, akik békében Európa minden részéből elárasztották Karlsbadot, most gyógyuló és üdülő katonák és katonatisztek foglalták el. Mindketőnket a Stadtparkban lévő Militärbadehausban helyeztek el.

1915 nyara és ősze a Központi Hatalmak nagy győzelmeinek hónapjai voltak. A gorlicei áttörés után gyors iramban, megállás nélkül foglalták el az orosz városokat, s mélyen behatoltak Wolhinia területére. A Mühlbrunnkolonade és az Altwiese állandó zászlódíszben ékeskedett. Földig érő lobogók hirdették a győzelmek sorozatát. A német tisztek, akikkel el volt árasztva a fürdőhely, peckesebben jártak, fejüket egy arasszal magasabbra emelték, mert a győzelmeket teljes mértékben a német hadseregnek, a német fegyverek fölényének és a kiváló hadvezetésnek tulajdonították.

Ittuk a gyógyvizeket, vettük a fürdőket. Gyomrunkra Mohlumschlag-pakolást kaptunk. Kúra után délelőttönként nagy sétákat tettünk a környező erdőkben. Karlsbad vidékével ismerkedtünk. Délután négytől hatig, míg a vízivás folyt, séta közben, a Mühlbrunnkolonadén a zene szólt. Hullámozott a tarka tömeg. A délutáni „korzóra” felvonult az egész Karlsbad előkelősége.

Megismerkedtem az első karlsbadi leánnyal is: B. Gizikével, az ottani igazgató-főorvos tizennyolc éves szép leányával. Kezdetben szótár segítségével folyt a társalgás, sok kedélyes és humoros epizóddal tarkázva. Esténként színházba vagy hangversenytermekbe mentünk édesanyjának és hűgának, Gretlnek társaságában. Karlsbadnak magas zenekultúrája volt. Beethoven, Mozart, Wagner zenéjével itt ismerkedtem meg.

Azonban a napok nagyon gyorsan teltek. Közeledett a hazautazás ideje. Fájva gondoltam erre az időre, mert tudtam, mi következik a karlsbadi fényes napok után.

Gizikével az utolsó napokban már nemcsak a délutáni korzók alkalmával, hanem délelőttönként is találkoztunk. Megbeszéltük az órát, mikor zongoraleckéjéről jött, és

megvártam a Kolonade végében. Máskor elkísértem apjához a városi kórházba. De a kedves sétáknak és kíséretéseknek is vége lett. Lejárt a hat hét, és haza kellett indulni. Megígértem Gizikének, hogy írni fogok Désről, abból a furcsa-különös városkából, onnan a messze hegyek közül, és – ha lehet – jövő évben is eljövök.

Mikor felültem a kocsira, hogy kivigyen a vasúti állomásra, Gizike fehér keze lengett a levegőben: „Auf Wiedersehen” – kiáltotta utánam. De se én, se ő nem gondolta, hogy ez be fog következni.